

Анотація: The paper considers the contribution to the development of integrative psychology and its analysis, defines the concept of empathy.

Ключові слова: approach, empathy, concept, methods.

*Науковий керівник – БОРКО Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв*

СИСТЕМА ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЛЮДСЬКОЇ ПОВЕДІНКИ

ОРЛОВА Ксенія, здобувачка вищої освіти
Спеціальність 053 Психологія
Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: у тезах проводиться детальний огляд системи детермінації людської поведінки, розглядаючи її через призму біологічних, психічних та соціальних факторів.

Ключові слова: детермінація, людська поведінка, біологічні фактори, психічні фактори, соціальні фактори, здоров'я, особистість.

Вивчення людської поведінки завжди залишалося однією з найважливіших тем у психології та соціології. Система детермінації поведінки людини намагається відповісти на питання, які чинники визначають вчинки і рішення індивіда. Чи є поведінка людини результатом генетичних особливостей, впливу середовища, виховання або комбінації всіх цих факторів? Відповіді на ці питання залежать від різних підходів: біологічного, когнітивного, поведінкового і соціального. Кожен з цих підходів по-своєму пояснює, як саме формується людська поведінка та які механізми впливають на її розвиток.

На думку старшого викладача кафедри громадського здоров'я Сумського державного університету Ольги Сміянової, «...система детермінації людської поведінки включає вивчення три основні групи факторів:

1. Біологічні детермінанти.
2. Психічні детермінанти.
3. Соціальні детермінанти.

Біологічні детермінанти («Детермінанти здоров'я») – це різноманітні чинники, які визначають наш стан здоров'я. Це можуть бути як внутрішні

особливості організму (наприклад, генетика), так і зовнішні умови (соціальні, економічні, екологічні). Іншими словами, це все, що впливає на те, наскільки здоровими ми відчуваємося і наскільки довго живемо» [1, с. 23].

Варто враховувати 4 основні фактори такої термінації:

1. Спадковість.
2. Конституція.
3. Стать.
4. Вік.

1. Спадковість:

- генетичний код: Послідовність нуклеотидів у ДНК визначає, де саме повинні відбуватися процеси термінації. Мутації в цих ділянках можуть призвести до передчасної або запізнілої термінації.

- регуляторні елементи: Генні регуляторні послідовності впливають на частоту та ефективність термінації. Спадкові зміни в цих елементах можуть змінювати швидкість завершення процесів.

2. Конституція:

- фізіологічні особливості: Конституція організму визначає загальний стан здоров'я, метаболізм та інші фізіологічні процеси, які можуть впливати на швидкість і ефективність термінації.

- будова органів і тканин: Особливості будови органів і тканин можуть впливати на локальні умови, необхідні для завершення певних біологічних процесів.

3. Стать:

- статеві гормони: Гормональні відмінності між чоловіками і жінками можуть впливати на активність генів, що регулюють процеси термінації.

- статеві хромосоми: Наявність різних статевих хромосом (X і Y) може призводити до відмінностей у експресії генів, пов'язаних з термінацією.

4. Вік:

- епігенетичні зміни: З віком відбуваються зміни в епігеномі, що можуть впливати на активність генів, пов'язаних з термінацією.

- фізіологічне старіння: З віком відбувається загальне старіння організму, що може призводити до порушення регуляції процесів термінації.

Вони враховують генетичні особливості, роботу нервової та ендокринної систем.

Як зазначає кандидат психологічних наук, доцент Андрій Колосов, «...психічні детермінанти – це специфічні психологічні стани особистості, які не дозволяють їй зайняти активну позицію і реалізувати той чи інший вид діяльності і спілкування. Ці психічні стани, зазвичай, пов'язані з неадекватно гострими негативними переживаннями з приводу конкретних проблем і життєвих ситуацій. Психологічні бар'єри супроводжуються почуттям невдоволеності, неприйняття» [2, с. 7].

Таким чином, психологічні фактори охоплюють емоційний стан, когнітивні процеси та характер людини.

Залишається визначити й описати поняття «соціальних детермінант». Старший викладач кафедри громадського здоров'я Сумського державного університету Ольга Сміянова надає таке визначення: «...соціальні детермінанти – це сукупність факторів, пов'язаних з нашим суспільством і економікою, які впливають на те, наскільки здоровими ми є. Це не просто про наші особисті звички, а про умови, в яких ми живемо, працюємо і старіємо. Ці умови формуються під впливом політичних рішень, розподілу ресурсів та багатства. Від того, як організоване наше суспільство, які закони діють і як розподіляються ресурси, залежить, чи матимуть усі однакові можливості для збереження здоров'я [1, с. 28].

Для більш широкого опису поняття «соціальна детермінація» автор пропонує проаналізувати компоненти соціальної детермінації, які зазначили спеціалісти Миколаївського обласного центру контролю та профілактики хвороб, а саме:

«...1. Інтелектуальний компонент – це наша здатність мислити, навчатися та застосовувати знання на практиці. Це як потужний комп'ютер, який ми носимо з собою. Чим краще ми вміємо збирати, обробляти та використовувати

інформацію, тим ефективніше ми вирішуємо різноманітні завдання і досягаємо своїх цілей.

2. Соціальний компонент – це про те, як ми взаємодіємо з іншими людьми. Це наші вміння будувати стосунки, співпрацювати, розуміти та поважати інших. Це те, як ми виявляємо себе в суспільстві, як ми адаптуємося до різних соціальних ситуацій. Це про те, як ми формуємо свою особистість у взаємодії з оточенням.

3. Особистісний компонент – це наше внутрішнє «я», наше самосвідомість. Це про те, ким ми є, чого ми хочемо від життя, які у нас цінності. Це про нашу унікальність, про те, що відрізняє нас від інших людей. Це про наш розвиток, про те, як ми реалізуємо свій потенціал.

4. Духовний компонент – це найглибший рівень нашої особистості. Це про наші життєві цінності, наші вірування, наші мрії. Це про те, що надає нашому життю сенс, що мотивує нас рухатися вперед. Це про нашу зв'язаність з чимось більшим за нас самих» [3, с. 1].

Вивчення системи детермінації людської поведінки демонструє, що поведінка людини є результатом комплексної взаємодії біологічних, психологічних та соціальних факторів. Біологічні детермінанти, такі як генетика та фізіологія, надають індивідуальні особливості, психологічні фактори визначають внутрішні переживання та когнітивні процеси, а соціальні детермінанти формують зовнішнє середовище, в якому людина живе і взаємодіє з іншими людьми. Таким чином, для розуміння і пояснення людської поведінки необхідно враховувати всі три групи факторів, оскільки вони тісно пов'язані між собою і взаємодіють у процесі розвитку особистості.

Література:

1. Сміянова О. І. Чинники, що впливають на здоров'я населення. Показники здоров'я. URL:

<https://pubhealth.med.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/Lecture-2-Public-health-propaedeutics.pdf> (дата звернення: 28.09.2024).

2. Колосов А. Б. Психологічні детермінанти функціональної неграмотності суб'єкта педагогічної діяльності. URL:

http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/7_36_2018/Bulletin_7_36_Social_and_behavioral_sciences_Kolosov_Volianiuk_Lozhkin_UA.pdf (дата звернення: 28.09.2024)

3. Здоров'я людини. Офіційний веб-портал Миколаївського обласного центру контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України. URL: <https://mocdc.mk.ua/news/zdorovya-lyudini/> (дата звернення: 28.09.2024).

***Abstract:** theses provide a detailed review of the system of determining human behavior, considering it through the prism of biological, mental and social factors.*

***Key words:** determination, human behavior, biological factors, mental factors, social factors, health, personality.*

*Науковий керівник – КОНОПЛЯНИК Дмитро,
асистент кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*